

NEIZOSTAVNI MODEL UDRUŽIVANJA

Država bi morala na svaki način pogodovati organiziranju tvrtki u klustere i tako **brinuti o perspektivnim sektorima, ali i malim tvrtkama kojima bi se mogli stvoriti veći izgledi za opstanak**, ističu Guste Santini i Marijan Kavran u svojem zajedničkom dokumentu *piše Jozo Vrdoljak* vrdoljak@privredni.hr

Početna godina u fazi razvoja klastera u Hrvatskoj je 2003. Ministarstvo gospodarstva, rada i poduzetništva tada je raspisalo natječaj za izradu studija o mogućnosti razvoja klastera u pojedinim industrijama. "Cilj klasterizacije u Republici Hrvatskoj usmjeren je na stvaranje mreže poduzetnika koji će zajedničkim snagama osmisliti nove proizvode te otkloniti probleme usitnjene proizvodnje i nedostatnih proizvodnih kapaciteta. Povezivanje tvrtki u klustere bilo je temeljeno na zajedničkom ulaganju u istraživanje i razvoj, nastupima na domaćim i međunarodnim sajmovima, zajedničkim troškovima marketinga, edukacijama, te u konačnici konkurentnijom nabavom", pojašnjava **Tajana Kesić Šapić, direktorica Sektora za industriju i IT Hrvatske gospodarske komore.**

CILJEVI I STRATEGIJE

Nakon toga je održano niz edukacija. Tako je u suradnji sa 53 poduzetnička centra, poduzetnička inkubatora, HGK-om, HOK-om i HUP-om, 2005. godine održana edukacija *Udruživanjem do uspjeha* kojom se htjelo podići razinu svijesti o važnosti povezivanja i udruživanja. Već godinu dana kasnije provedena je edukacija klaster-menadžera principom *training on the job* u suradnji s German Organisation for Technical Cooperation. Kao rezultat toga nastao je i praktični priručnik za klaster-menadžere.

U razdoblju od 2005. do 2014. godine osnovano je više od 120 poslovnih klastera od kojih je danas aktivno njih šezdesetak. U razdoblju od 2005. do 2011. godine Ministarstvo gospodarstva, rada i poduzetništva sufinanciralo je osnivanje i rad 46 klastera kao i inicijativa

GODINE 2003. RASPISAN JE NATJEČAJ ZA IZRADU STUDIJA O MOGUĆNOSTI RAZVOJA KLASTERA U POJEDINIM INDUSTRIJAMA

za uspostavu klastera u ukupnom iznosu od 27 milijuna kuna. Ti su klasteri i inicijative udruživali ukupno 504 tvrtke u kojima je bilo 25.063 zaposlena. Politika klastera je sastavni dio gospodarske politike Europske unije, a posebice u svezi s obnovljenom Lisabonskom strategijom i EU strategijom 2020. U tom smislu klasterima su na raspolaganju stajali brojni programi EU-a i inicijative za razvoj klastera kao što je CIP - Okvirni program za konkurentnost i inovacije, Pro Ino Europe - European Cluster Alliance, FP7 - Sedmi okvirni program za istraživanje i razvoj, Eureka, IPA - Instrument prepristupne pomoći i IPA IIIc. ▶

**više od 120
poslovnih
klastera**

osnovano od 2005. do 2014.
(danas aktivno njih 60)

**13 hrvatskih
klastera**

konkurentnosti osnovano
2013.

**više od
42 mlrd kn**

moglo bi se iskoristiti putem
alata inovativnih i zelenih
javnih nabava

► Ciljevi Strategije razvoja klastera 2011.-2020. su povećanje izvoza i omogućavanje pristupa novim tržištima, potom transfer i uvođenje novih tehnologija u hrvatskom gospodarstvu, poboljšanje okvirnih uvjeta za inovacije, povezivanje raznih komplementarnih sektora i posredničkih organizacija te uvođenje i poboljšavanje normi kvalitete i procesa u klasterima i članovima klastera. Mjere za jačanje klastera i njihovih klusterskih članica, jačanje kapaciteta klastera, klusterskih članica i klusterskih asocijacija su svakako potpora jačanju konkurentnosti klusterskih članica kao i umrežavanje klastera na regionalnoj razini, potom razne mjere za poticanje inovacija i transfera novih tehnologija te potpora inovacijama i jačanje transfera tehnologija. Naravno, tu je i potpora suradnji s akademskom zajednicom i istraživanjem i razvojem.

NACIONALNI KLASTERI KONKURENTNOSTI

Početak 2013. godine osnovani su hrvatski klasteri konkurentnosti. "U svrhu poticanja razvoja i rasta hrvatskog gospodarstva, Ministarstvo gospodarstva odlučilo je grupirati sve javne, privatne i znanstveno-istraživačke predstavnike u inovativnim sektorima, a sve u cilju jačanja konkurentnosti hrvatskih tvrtki, a posljedično i hrvatskog gospodarstva i društva u cjelini. Na osnovi prikupljenih analitičkih podataka te rezultata detaljnog mapiranja postojećih klastera u Republici Hrvatskoj, identificirano je 12 prioritarnih i potencijalnih industrijskih sektora hrvatskog gospodarstva", pojašnjava Tajana Kesić Šapić. Tada je osnovano 13 hrvatskih klastera konkurentnosti: Hrvatski klaster konkurentnosti automobilske industrije, Hrvatski klaster konkurentnosti drvno-prerađivačkog sektora, Hrvatski klaster konkurentnosti prehrambeno-prerađivačkog sektora, Hrvatski klaster konkurentnosti kreativnih i kulturnih industrija, Hrvatski klaster konkurentnosti kemijske industrije, Hrvatski klaster konkurentnosti zdravstvene industrije, Hrvatski klaster konkurentnosti industrije tekstila, kože i obuće, Hrvatski klaster konkurentnosti građevinske industrije, Hrvatski klaster konkurentnosti ICT industrije, Hrvatski klaster konkurentnosti obrambene industrije, Hrvatski klaster konkurentnosti sektora elektroenergetskih i proizvodnih strojeva i tehnologija, Hrvatski klaster konkurentnosti pomorske industrije te Hrvatski klaster konkurentnosti personalizirane medicine.

Prema mišljenju Tajane Kesić Šapić, ključni problemi na razini države su vidljiv nedostatak koordinacije i koherentnosti raznih povezanih politika i dionika te nepostojanje kontinuiteta aktivnosti – svaka nova vlada počinje

ispočetka. Vidljiv je nedostatak financijskih i kadrovskih resursa, nedostatna raznolikost potpornih mjera i instrumenata za klastera kao i nedostatak nadzora i ocjene politika.

FINANCIJSKI PROJEKTI MORAJU BITI PRILAGOĐENI KLASTERIMA, SMATRA TAJANA KESIĆ ŠAPIĆ

"Ključni problemi na razini klastera tvrtki je nepostojanje dovoljno globalno aktivnih poduzeća, niska razina inovacije u mnogim klasterima, niska razina investicija malih i srednjih poduzeća u tehnologiju, istraživanje i razvoj te posljedično niska produktivnost, mali opseg i raspon suradnje članica klastera. Potom niska razina suradnje među klasterima, nedostatak financijskih resursa za klusterske aktivnosti od 2014. godine naovamo, nedostatak ljudskih potencijala za klusterske aktivnosti te nedostatak obuke za menadžere i članice klastera", kaže Tajana Kesić Šapić. Kako bi se sve to premostilo, prema njenom mišljenju, nužno je postići bolju koordinaciju dionika u provedbi Strategije razvoja klastera u smislu nastavljanja s provedbom mjera iz Strategije te je potrebno po uzoru na većinu EU zemalja

omogućiti financijsku podršku klasterima za nastavak inicijativa.

“Financijski projekti moraju biti prilagođeni klasterima, a ne kao standardni projekti za trgovačka društva. Vlada i javni naručitelji putem alata inovativnih i zelenih javnih nabava moraju otvoriti vrata za korištenje više od 42 milijarde kuna domaćim proizvođačima. Namjeravamo proširiti bazu korisnika projekata za internacionalizaciju kako bi HGK mogao koristiti strukturne fondove kojima bi pokrivaio veći dio troškova organizacije nastupa na međunarodnim sajmovima te, naravno, pokrenuti edukaciju o važnosti umrežavanja kao i edukaciju za klaster-menadžere”, pojašnjava Tajana Kesić Šapić.

DALJNJA KLASTERIZACIJA GOSPODARSTVA

Za razvoj i pozicioniranje klastera u narednom razdoblju vrijedan je dokument čiji su autori **ekonomski analitičar Guste Santini** i **direktor Klastera drvne industrije Marijan Kavran** pod nazivom *Podloge i teze za daljnju klasterizaciju hrvatskog gospodarstva*.

U tom dokumentu autori zaključuju kako bi država trebala biti životno zainteresirana za formiranje i razvoj klastera jer tako okrupnjenje fragmentirano i atomizirano hrvatsko gospodarstvo. S druge strane, treba uzeti u obzir činjenicu da državna birokracija nije spremna ni opremljena za učinkovito djelovanje u uvjetima velikog broja tržišnih aktera, stoga bi se pojava klastera - osim osnovnoškolske misije

generiranja inovacija i pokretanja dodatnih edukacija i prijenosa sektorskih znanja - trebala tretirati kao jedno od rješenja za povećanje učinkovitosti države i rast pojedinih sektora.

Santini i Kavran ističu kako bi država morala na svaki način pogodovati organiziranju tvrtki u klustere te tako brinuti o perspektivnim sektorima, ali i malim tvrtkama kojima bi se mogli stvoriti veći izgledi za opstanak. “Tek dinamiziranjem razvoja, dakle kada novi igrači budu brže rasli, više proizvodili, nego što će slabi propadajući smanjiti ukupnu proizvodnju, moguće je govoriti o poželjnom čišćenju putem tržišnog mehanizma. Naše je mišljenje da i tada nije svejedno hoće li neka tvrtka propasti ili neće. Jasno, ono što posebno valja poticati je identifikacija malih tvrtki, koje će jednog dana postati velike tvrtke. To znači da se radi o tvrtkama koje ostvaruju veliku dodanu vrijednost, što omogućuje akumulaciju i visoki kreditni rejting. Ekonomska povijest nas uči da su sve zemlje, bez izuzetka, posebnu pažnju posvećivale razvoju nacionalnih industrija. SAD, Njemačka i Japan nekad i Kina danas su samo najpoznatiji slučajevi koji su se deklarativno zalagali za otvorenu ekonomiju, koji su tijekom krize 2008. godine očuvali nacionalnu industriju i obranili svoje resurse. Predsjednici država i vlada nisu se libili pozivati tvrtke da zadrže proizvodnju u matičnoj državi, što se događalo, primjerice, u automobilskoj industriji Francuske i SAD-u danas”, pojašnjava Kavran njihove zaključke.

““

Klasteri nemaju za cilj samo unaprijediti učinkovitost hrvatskog

gospodarstva, već su ambicije rijetkih policymakera bile da klasteri budu razvojni katalizatori i često pokretači projekata.

Marijan Kavran, direktor Klastera drvne industrije

► POSLJEDICE NEUKLJUČIVANJA

Santini i Kavran smatraju da je, ako izostane briga i interes vlade za daljnji razvoj klastera, sasvim jasno kako će se nastaviti urušavanje poslovne mreže te da će doći do sloma klastera djelovanja koji će obuhvatiti većinu umjetnih, oktroiranih ili sektore slabije integriranih klastera. To nije, niti može biti alternativa europskim politikama koje ozbiljno računaju na klastera, naglašavaju oni.

Napominju da je u uvjetima jedinstvenog globalnog tržišta hrvatsko nacionalno tržište samo dio jedinstvenog europskog tržišta. Argument da je tomu tako nalaze u činjenici da među članicama EU-a nema carinskih barijera, te to što se EU opredijelio za tržišnu ekonomiju bez intervencionizma ili, preciznije, sa što manje intervencionizma. "To znači da nacionalne ekonomske politike u okviru dogovorenih temeljnih odrednica na razini EU-a formiraju svoje nacionalne ekonomske politike, pa tako i politike poslovnog povezivanja i umrežavanja. Nacionalne politike valja identificirati kao politike određenih regija, kako bi iste dinamizirale svoj gospodarski razvoj i tako ostvarile jedinstveni EU cilj - nužnost uravnoteženja razvoja svih zemalja i regija. S druge strane, takav model uzajamnosti podsjeća i na odnose u bivšoj državi, kada su najrazvijeniji snosili troškove razvoja nerazvijenih regija. Uzimajući u obzir trenutne odnose na razini EU-a, može se istaknuti da se unatoč ranije proklamiranom stavu EU-a o potrebi razvojnog uravnoteženja neke regije, poput Bavarske, Baskije, Flandrije ili Lombardije, provode znatno dinamičnije razvojne politike koje se služe različitim modelima jačanja konkurentnosti, od kojih je politika klasterizacije konstantna u zadnjih 20 godina. Finski klaster brodogradnje, njemački bioklaster, poljski klaster proizvođača namještaja samo su neki primjeri europske uspješnosti", ističe Kavran.

NIŽE STOPE RASTA

Nesporno je, napominju Santini i Kavran, da Hrvatska u posljednjem desetljeću ostvaruje niže stope rasta i da se radi o svojevrsnom gospodarskom zaostajanju. Svi akteri na gospodarskoj i političkoj sceni, zaključuju autori dokumenta, su jedinstveni u stavu o potrebi dinamiziranja rasta i u ocjeni da nam nedostaju ambiciozniji ciljevi bez kojih će biti nemoguće dostići europsko gospodarstvo.

"Kako bi se tako određen cilj mogao ostvariti, potrebno je stvoriti institucionalni okvir za primjenu inovativnih i sofisticiranih politika. Klasteri nemaju za cilj samo unaprijediti učinkovitost hrvatskog gospodarstva, već su ambicije rijetkih policymakera bile da klasteri budu razvojni katalizatori i često pokretači projekata. Uzimajući u obzir i trenutačna ograničenja, od

kojih se ističe odljev mladih ljudi, nameće se potreba promatranja klastera kao moguće poluge za otvaranje radnih mjesta, temeljenih na nacionalnim znanstvenim resursima, R&D-u i kreativnim uslugama. Ovdje se radi o kompleksnom i slojevitom pristupu daljnjoj ulozi klastera u razvoju pojedinih sektora, ali i razvoju ruralnih područja, od inzistiranja na obrazovnom i istraživačkom pristupu do proizvodnje proizvoda veće i velike dodane vrijednosti temeljene na raspoloživim sirovinim resursima, industrijskoj tradiciji, znanju, položajnoj renti ili tržišnoj poziciji", naglašava Kavran.

REAFIRMACIJA KLASTERA

Uvođenje i reafirmacija klastera se, prema ključcima autora dokumenta, neće, niti se mogu dogoditi sami od sebe, ma koliko se nositelji vlasti zalagali za tržišno gospodarstvo i koliko se nekima čini zgodno i pragmatično oživjeti klastera u nedostatku nekih učinkovitijih poslovnih rješenja i modela. "To se može dogoditi samo u slučaju ako vlada i nadležne institucije jasno i vrlo precizno, primjerice kroz istraživa-

UVOĐENJE I REAFIRMACIJA KLASTERA SE NEĆE, NITI SE MOGU DOGODITI SAMI OD SEBE, ISTIČU SANTINI I KAVRAN

nje među domaćim klasterima i benchmarkom identificiraju kako to rade pametne i uspješne zemlje u svijetu. Potrebna je, s jedne strane, proaktivna uloga države kroz jasan institucionalan okvir i zakonske podloge. S druge strane, treba nedvosmislena i svekolika pomoć države u određivanju strategije, a samim time i definiranje daljnjih očekivanja od klasterizacije. Prema uzoru na europsku administraciju, treba s najviših razina vlasti žurno odaslati jasnu poruku kako je strateški cilj države uključiti klastera u nastavak jačanja gospodarstva i razvojnih procesa, a ne da se klastera promatra tek kao nove oblike poslovnih udruženja, distributere ili spona za kanaliziranje europskog novca ili pak podij za površne istupe akademskih stručnjaka. Klasteri su još uvijek u svijetu vrlo zanimljivo štivo i izazovan dnevni red za kreativne pojedince, najuspješnije start-upove, čak i za poneke vodeće globalne kompanije, te snažan razvojni alat za vlade i nadležne institucije", pojašnjava zaključke Marijan Kavran. ■

Nužno je postići bolju koordinaciju dionika u provedbi Strategije razvoja klastera u smislu nastavljanja s provedbom mjera iz Strategije te je potrebno po uzoru na većinu EU zemalja omogućiti financijsku podršku klasterima za nastavak inicijativa.

Tajana Kesic Šapić,
direktorica Sektora za
industriju i IT HGK